

УДК [373.3.016:799]:37.014.3(477)

Моїсєєв С. О., Гузар В. М., Шалар О. Г.*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ 1–4 КЛАСІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Актуальність статті зумовлена імплементацією Концепції Нової української школи в практику роботи закладів загальної середньої освіти взагалі та викладання навчального предмета «Фізична культура» зокрема. Метою статті є уточнення концептуальних засад розвитку предметних компетентностей учнів 1–4 класів на уроках фізичної культури в Новій українській школі.

У статті висвітлюються погляди відомих українських учених на сучасне термінологічне поле компетентнісного підходу до навчання учнів у закладах загальної середньої освіти. Установлено, що під компетентнісним підходом в освіті доцільно розуміти спрямованість освітнього процесу на формування в учнів ієрархічно підпорядкованої системи ключових, загальнопредметних та предметних компетентностей. У публікації представлений структурно-функціональний взаємозв'язок між наскрізними змістовими лініями, ключовими, предметними компетентностями та наскрізними вміннями в реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів-початківців на уроках фізичної культури в Новій українській школі.

Показано пріоритетність розвитку предметних компетентностей у реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів-початківців на уроках фізичної культури. Здійснено аналіз поглядів визнаних учених на класичну теорію навчання рухових дій. Автором уточнено концептуальні та організаційно-методичні особливості інноваційних систем фізичного виховання учнів початкової школи, що максимально враховують вимоги Нової української школи.

Зроблено висновок, що Нова українська школа потребує перегляду й осучаснення методики проведення уроків фізичної культури. Це стає можливим через гармонійне поєднання здобутків класичної теорії і методики навчання рухових дій з інноваційними підходами до підвищення творчої активності та соціальної взаємодії учнів на уроках фізичної культури.

Ключові слова: Нова українська школа, урок фізичної культури, компетентнісний підхід, предметні компетентності, творчість, інтеракція.

Розбудова Нового фізичного виховання в Новій українській школі не можлива без реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів на уроках фізичної культури. Держава покладає великі сподівання на систему фізичного виховання Нової української школи, яка на концептуальному, змістовому, інструментальному та управлінському рівнях повинна бути спрямована на формування в учнів ключових, предметних компетентностей і наскрізних умінь [2; 7; 13; 14]. Але, не зважаючи на це, вірити в те, що з нового навчального року в усіх школах України в одну мить з'явиться нова компетентнісно орієнтована система фізичного виховання можуть тільки затяті ідеалісти, мрійники та оптимісти, не переобтяжені життєвим досвідом. На всіх інших фахівців, зацікавлених у збереженні здоров'я нації, буде чекати багато викликів у частині пошуку оптимального педагогічного інструментарію реалізації компетентнісного підходу до фізичного виховання учнів Нової української школи.

Компетентнісно орієнтована освіта на теоретико-методологічному та методичному рівнях була й залишається предметом численних наукових досліджень провідних українських (Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.) і зарубіжних (В. Краєвський, О. Крисан, Д. Равен, А. Хуторський та ін.) учених. Передумови розвитку предметних компетентностей учнів знаходять своє відображення в теорії навчання

*© Моїсєєв С. О., Гузар В. М., Шалар О. Г.

рухових дій Т. Круцевич, Л. Матвеева, Б. Шияна [4; 5; 12] та ін. Інноваційні підходи до розвитку мислення, суб'єктності та творчості учнів у фізичному вихованні сучасної школи зустрічаються в працях О. Аксьонової, Л. Кириленко, І. Москаленко, І. Середи, О. Шалара [1; 8; 9; 10; 11; 15; 16] та ін. Але, не зважаючи на проведені наукові розвідки та напрацьований досвід, проблематика реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів-початківців на уроках фізичної культури в умовах трансформації освіти ще потребує на своє переосмислення на нормативно-законодавчому, теоретичному та методичному рівнях.

Метою статті є уточнення концептуальних засад розвитку предметних компетентностей учнів 1–4 класів на уроках фізичної культури в Новій українській школі.

Сьогодні українські фахівці компетентнісний підхід в освіті, як правило, ототожнюють з таким:

- переходом від накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок, до формування й розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки і досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики [3, с. 71–72].

- спрямованістю освітнього процесу на формування в учнів ієрархічно підпорядкованої системи ключових (супер, основних, базових, надпредметних, транспредметних), загальнопредметних (загальногалузевих, міжпредметних) та предметних компетентностей [3, с. 64].

Досліджуючи основні складові компетентнісно орієнтованого підходу до навчання здобувачів загальної середньої освіти, відзначимо, що в рекомендаціях 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» зазначено, що основні компетенції (у нашому випадку – ключові компетентності) – це ті, які необхідні всім громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування.

Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти України міжпредметну компетентність трактує, як здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей, а предметну (галузеву) – як набутий учнями в процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної зі засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань.

З наведених визначень помітно, що центральне місце в компетентнісному підході відводиться такій складній і багатоаспектній категорії як компетентність. Згідно з Законом України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р., компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Отже, компетентнісний підхід до навчання учнів на уроках фізичної культури доцільно розглядати, як систематичну роботу педагога, спрямовану на розвиток у здобувачів освіти предметних, загальногалузевих (міжпредметних) і ключових компетентностей, які у своїй єдності дозволяють учням ефективно вирішувати проблеми у галузі збереження, підтримання та відновлення здоров'я людини.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти (від 21 лютого 2018 р.) та Типовими освітніми програмами для закладів загальної середньої освіти I ступеня (О. Савченко та Р. Шиян) реалізація компетентнісного підходу до навчання учнів-початківців на уроках фізичної культури в Новій українській школі повинна передбачати ефективне формування наскрізних умінь предметних і ключових компетентностей через наскрізні змістові лінії (рис. 1).

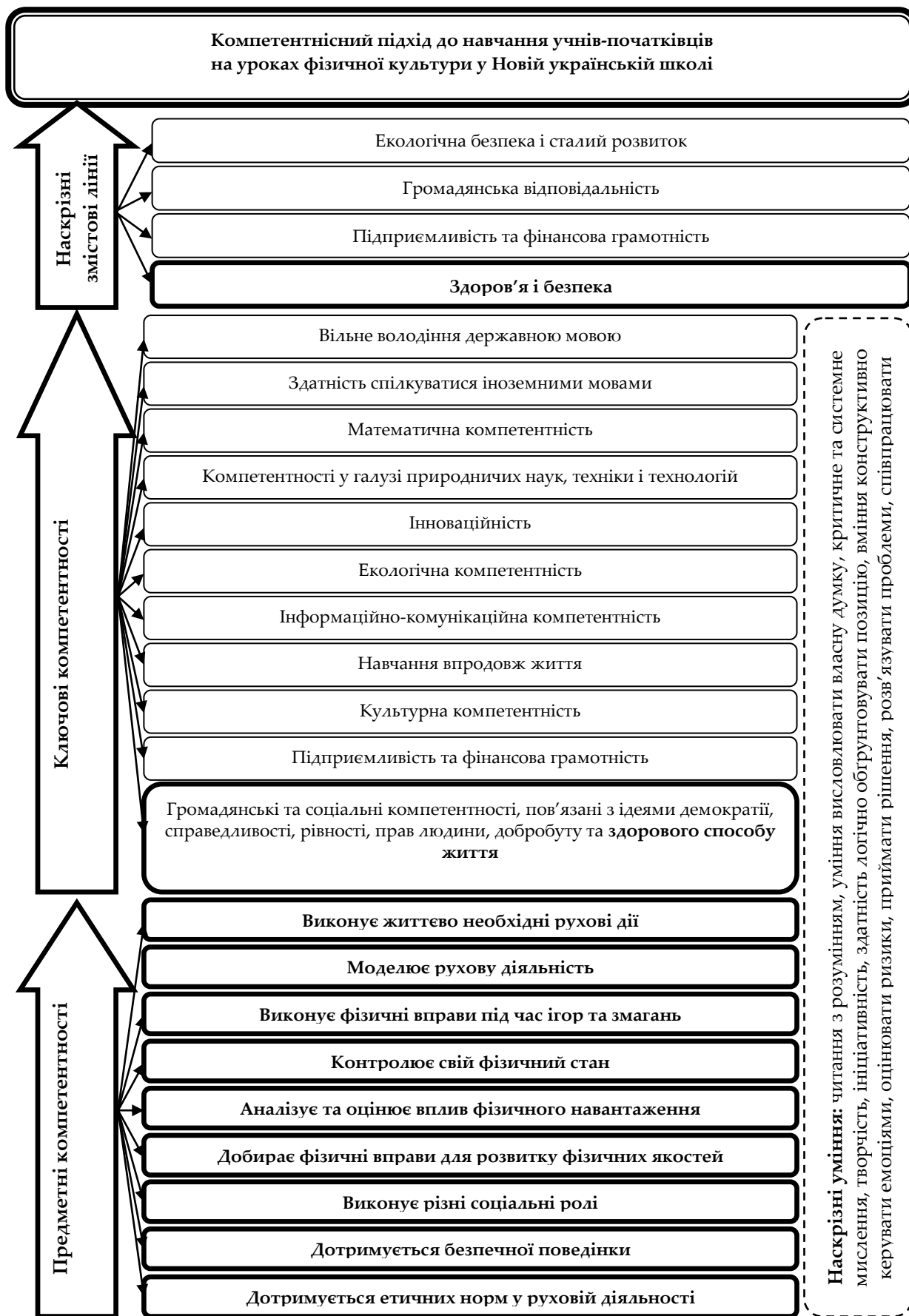

Рис. 1. Цільові та змістові пріоритети реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів-початківців на уроках фізичної культури в Новій українській школі

З рис. 1 помітно, що досягнення учнями початкової школи таких достатньо амбіційних навчальних результатів потребує перегляду та осучаснення методики проведення уроків фізичної культури в Новій українській школі. Переконані, що ця ідея може бути реалізованою тільки через гармонійне поєднання здобутків класичної теорії і методики навчання руховим діям з інноваційними підходами до підвищення творчої активності та соціальної взаємодії учнів на уроках фізичної культури.

Аналіз системних поглядів визнаних учених (Т. Круцевич, Л. Матвеева та Б. Шиян [4; 5; 12]) на теорію навчання рухових дій дозволив виявити такі особливості, що узагальнені в таблиці 1.

Таблиця 1

Погляди відомих вчених на теорію і методику навчання рухових дій

№	Критерій порівняння	Матвеев Л. (1991)	Шиян Б. (2002)	Круцевич Т. (2008)
1	2	3	4	5
1.	Визначення поняття «навчання рухових дій»	Освітня спрямованість фізичного виховання забезпечується, насамперед, планомірною передачею (педагогом) і послідовним засвоєнням (тими, хто навчається) певної сукупності знань, систематичним їх поповненням та деталізацією [5, с. 18].	Організований процес передачі і засвоєння системи спеціальних знань і рухових дій, спрямованих на фізичне і психічне вдосконалення людини. Кінцевою метою навчання є використання засвоєних фізичних вправ у повсякденному житті (побуті та професійній діяльності) для самовдосконалення та навчання інших [12, с. 247].	Це високоорганізований педагогічний процес, спрямований на здобуття знань, умінь і навичок, розвиток розумових і духовних здібностей учнів [4, с. 156].
2.	Основні категорії	Знання, уміння, навички, уміння вищого порядку (характеризується варіативністю та творчістю, стійкістю до несприятливих умов, високою індивідуалізацією діяльності), руховий досвід		
3.	Передумови вивчення	Стан фізичних якостей учнів, необхідних для виконання дії (фізична готовність); наявність рухового досвіду, пов'язаного з руховою дією, що вивчається або операціями, з яких вона складається; психічна готовність	Знання учнів про вправу, руховий досвід, фізична та психічна готовність	Фізична підготовленість, руховий досвід, психічна готовність
4.	Перший етап (назва, мета, завдання, особливості)	Початкового розучування дії	Розучування рухової дії	Створення уяви про рухову дію. Початкове розучування
		Мета – формування основ уміння виконувати дію, що вивчається [5, с. 130]	Мета – засвоєння вправи в загальних рисах, основному варіанті [12, с. 254].	Мета – створення моделі наступної дії, формування рухового вміння [4, с. 163]

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5
		<p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> Створення цілісного попереднього уявлення про вправу (орієнтовна основа діяльності та основні опорні точки) й осмислення її суті [4; 5; 12]. Перевірка та коректування створеного уявлення [4]. Актуалізація пов'язаного з вправою, що вивчається, рухового досвіду учнів і при необхідності поповнення його (засвоєння елементів і частин рухової дії) [4; 5; 12]. Формування в полегшених умовах нових елементів (їхній зв'язок) техніки рухової дії [5]. Виконання рухової дії в цілому [4; 12]. Виправлення помилок, усунення зайвих рухів [4; 12]. <p>Деякі методичні особливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ учням необхідно розкрити прикладне, спортивне значення вправи, повідомити рекорди; ✓ при поясненні вправи доцільно звертати увагу на причинно-наслідкові зв'язки та наявний руховий досвід учнів через асоціативні відчуття; ✓ необхідно чергувати пояснення з демонстрацією та практичним виконанням учнями вправи; ✓ для перевірки правильності створеного в учнів уявлення доцільно використовувати імітаційні вправи; ✓ для формування в учнів почуття впевненості доцільно запропонувати показати вправу їхньому однокласнику; ✓ широке використання методичних прийомів, що полегшують учням відчуття рухової дії та її елементів, дотримання заданих параметрів руху, контроль за технікою виконання вправи: фізична допомога учням, підвідні та підготовчі вправи, спеціальні тренажери, зорові, слухові орієнтири, а також ідеомоторне тренування (самопромовляння орієнтовної основи діяльності та основних опорних точок) [4; 5; 12]; ✓ необхідно інформувати учнів про допущені помилки та шляхи їх усунення [12] <p>Перехід на наступний етап навчання рухової дії доцільний, коли учні мають чітке та повноцінне уявлення про орієнтовну основу дії з її основними опорними точками, можуть її описати та проаналізувати і не допускають грубих помилок в основних операціях рухової дії</p>		
5.	Другий етап	Поглибленого розумування дії	Засвоєння рухової дії	Поглиблене розумування
		<p>Мета – завершити формування рухового вміння, забезпечив відносно заключне його засвоєння в цій якості як у деталях, так і в цілому [5, с. 139]</p>	<p>Мета – деталізоване, відносно досконале засвоєння рухової дії [12, с. 259]</p>	<p>Мета – формування рухової навички [4, с. 163]</p>
		<p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> Оптимізація в учнів орієнтовної основи діяльності через надання їй якостей цілком усвідомленої та детально розробленої програми рухової дії [5]. Уточнення та індивідуалізація техніки рухової дії учнів за кінематичними, ритмічними і динамічними характеристиками [4; 5; 12]. 		

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5
		<p>3. Домогтися правильного та стабільного виконання вправи на рівні навички [5; 16].</p> <p>4. Створити передумови для варіативного виконання вправи [4;12]. Деякі методичні особливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ серійне багаторазове повторення учнями рухової дії в цілому (цілісно-конструктивний метод) з відпрацюванням деталей техніки «по частинах», збільшення кількості занять, у тому числі й самостійних; ✓ виконання рухової дії в ускладнених і мінливих умовах через використання методів стандартно-повторної та варіативної (контрастні та зближувальні завдання) вправ, проблемних, творчих завдань; ✓ використовуються технічні засоби, евристичні бесіди (з підведенням учнів до самостійних висновків) під час обговорення техніки, звіти учнів, прийоми ідеомоторного тренування; ✓ застосовується змагальний метод з акцентом на якісних показниках (техніка) виконання рухової дії; ✓ учням пропонуються дії в умовах ускладненого сенсорного самоконтролю та додаткових завдань аналітичного та ігрового характеру; ✓ інтервали відпочинку між повтореннями повинні бути достатніми для відновлення оперативної працездатності до рівня, що дозволяє безпомилково виконати чергову спробу [4; 5; 12] 		
6.	Третій етап	Фінального відпрацювання дії (дослівно: «етап результуючої отработки действия»)	Закріплення рухової дії	Закріплення і вдосконалення рухової навички
		Мета - утворення міцного рухового навичу, доведеного до певного ступеня досконалості, та оволодіння дією на рівні достатньому для ефективного використання її в житті та фізкультурно-спортивній діяльності [5, с. 146]	Мета – забезпечення практичного застосування набутої навички [12, с. 261]	Мета – формування рухового вміння вищого порядку, тобто реалізація рухової навички в умовах її практичного застосування на змаганнях, у побуті, у виробничій і військовій діяльності [4, с. 170]
		<p>Завдання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Довести процес освоєння всіх сторін рухової дії (орієнтовна, виконавча, контрольна) до рівня навички [5]. 2. Забезпечити стабільність та варіативність сформованої навички в різних умовах, надійність та економічність техніки дії [4; 5; 12]. 3. Завершити індивідуалізацію техніки рухової дії згідно з психофізичними особливостями тих, хто займається (статура, фізична підготовленість тощо) [4; 12]. 4. Закріпити навичку та зробити її придатною для використання в життєдіяльності в поєднанні з іншими діями [12]. 5. Досягти повної відповідності техніки виконання вправи рівневі розвитку фізичних якостей учнів [5; 12]. <p>Деякі методичні особливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ набагато ширше, ніж на попередніх етапах, використовують метод варіативної (неперервної, інтервальної) вправи; 		

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5
		<ul style="list-style-type: none"> ✓ застосовують різні комбінації рухової дії з вивченими раніше вправами; ✓ використовують вправи із жорстко заданими модельними просторово-часовими, динамічними, ритмічними характеристиками; ✓ змінюють зовнішні (різні місця занять, метеорологічні), внутрішні (стомлення, хвилювання, відвертання уваги) умови виконання вправи; ✓ відбувається підвищення ступеня мобілізації функціональних можливостей організму під час виконання вправи через зростання обсягу та інтенсивності виконуваної роботи (хвилеподібний та ступінчатий характер); застосування напруженого та жорсткого інтервалів відпочинку між вправами та заняттями; використання вправ з обтяженням, на фоні емоційного підйому та стомлення; ✓ застосовуються методи ідеомоторного тренування як засобу самоналаштування, самоаналізу та самоконтролю; ✓ широко використовуються методи самонавчання та самовдосконалення [4; 5; 12]. 		

Аналіз наведених у таблиці 1 даних дозволив зробити такі узагальнення:

1. На рівні концептів, основних етапів їхніх цілей та завдань погляди науковців на методику навчання руховим діям у цілому збігаються, що може свідчити про її сталий і класичний характер.

2. Поетапність, широке використання різноманітних методів набуття знань, збалансований підхід до навчання учнів та розвитку їхніх фізичних якостей дозволяють достатньо ефективно вирішувати завдання фізичного виховання, що знаходяться в площині знаннєвої парадигми освіти (формування чіткої орієнтовної основи рухової діяльності, позбавитися грубих і дрібних помилок, забезпечувати індивідуалізацію техніки виконання рухової дії).

3. Класична теорія і методика навчання руховим діям частково відповідає вимогам Концепції Нової української школи та Державному стандарту початкової освіти від 2018 року в частині реалізації наскрізних змістових ліній, розвитку ключових, предметних компетентностей та наскрізних умінь.

Аналізуючи інноваційні системи фізичного виховання учнів початкової школи привертають увагу деякі аспекти. Зокрема, автори Типової освітньої програми першого циклу початкової освіти (Р. Шиян та ін.) закликають освітян більш ефективно використовувати інтерактивні форми і методи навчання: дослідницькі, інформаційні, мистецькі проекти, сюжетно-рольові ігри, інсценізації, моделювання, ситуаційні вправи, екскурсії, дитяче волонтерство тощо.

Учителям фізичної культури розробники програми радять спрямовувати свої уроки не тільки на фізичну підготовленість, а й на розвиток особистості, на індивідуальне сприймання навчального матеріалу, відходу від жорсткої регламентації занять, підвищення їхньої емоційної насиченості, максимальної різноманітності форм, методів і засобів фізичного виховання, широкого використання інноваційних здоров'язберезувальних технологій.

В авторських системах фізичного виховання учнів початковій школі О. Аксьонової, Л. Кириленко, І. Москаленко, І. Середи та ін. [1; 6; 8; 9; 10; 11; 16]), що максимально враховують вимоги Нової української школи, привертають увагу такі концептуальні та організаційно-методичні особливості (табл. 2).

Таблиця 2

Інноваційні системи фізичного виховання учнів початкової школи

Критерії	Москаленко І. (2009 р.) [8]	Середа І. (2011 р.) [9]	Аксьонова О., Кириленко Л. (2018 р.) [1]
1	2	3	4
Назва	Інноваційні технології в системі фізичного виховання молодших школярів	Система розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання	Школа компетентностей на уроках фізичної культури в початкових класах
Мета	Формування фізично розвинутої особистості, здатної реалізувати творчий потенціал, активно використовувати фізичну культуру для зміцнення і збереження здоров'я, усвідомленого ставлення до формування власного здоров'я, захисту від несприятливих природних і соціальних факторів	Розвиток в учнів творчого мислення, творчої уяви, енергопотенціалу, психомоторики, почуттів та мотивації до творчо-рухової діяльності	Соціальне поєднання учнів 7–11 років та їхніх педагогів для збагачення власного досвіду щодо ефективного існування в навколишньому світі через раціональне використання засобів фізичного виховання і спорту
Педагогічні умови	Відхід від жорсткої регламентації занять. Ставлення до учня як до суб'єкта будь-якого виду діяльності. Організація активної взаємодії учнів з однолітками і створення ситуації взаємозбагачення. Включення учнів у творчу діяльність. Навчання з опорою на ігрові форми. Урахування психофізіологічних особливостей розвитку дитини.	Створення позитивної емоційної атмосфери занять. Розвиток самостійності школярів у творчій діяльності. Наслідкування творчої активності вчителя	Об'єднання учнів у мікрогрупи. Навчання учнів знаходженню безпечного місця для роботи. Делегування учням функцій учителя. Довіра учням. Організація кардіотренування. Використання складних і красивих вправ
Зміст/ засоби	Максимальна різноманітність засобів фізичного виховання, широке використання міжпредметних зв'язків, наукових і технічних засобів. Фізичні вправи з легкої атлетики, гімнастики, спортивних ігор, що спрямовані на розвиток пізнавальних здібностей учнів. Рухливі і народні ігри, естафети, вправи ігрового і сюжетно-образного характеру	Вправи з традиційних та інноваційних видів спорту та оздоровчих систем: гімнастика на фітболах, фітбол-казки, аеробіка, дартс, духовно-фізичні, імітаційні та пантонімічні вправи	Використовуються вправи та рухові дії, що включені до програмного розділу, що вивчається учнями в певний календарний період

Продовж. табл. 2

1	2	3	4
Організаційні особливості	<p>Інтегровані уроки. Сюжетні уроки. Реалізація міжпредметних зв'язків. Інноваційна програма самостійних занять фізичними вправами у вигляді казкових подорожей у зошиті «Вперед, до джерела здоров'я!». Інноваційна програма щодо взаємодії сім'ї і школи</p>	<p>Предметні та комплексні уроки (репродуктивна діяльність, самостійна робота) та виконання творчих домашніх завдань. Етапи розвитку: мотиваційний, репродуктивний, продуктивний</p>	<p>Урок школи компетентностей проводиться 1 раз на тиждень та складається з адаптаційної, пошукової, тренувальної та підсумкової частин. У кожній з частин уроку учні отримують рухові завдання (згідно з наявними ключовими компетентностями та компонентами змісту навчальної програми), для вирішення яких необхідно актуалізувати свій життєвий та руховий досвід, налагодити кооперацію в групі, виявити лідерські якості, підпорядковуватися спільним правилам</p>
Методичні особливості	<p>Нові підходи до формування в учнів теоретичних знань передбачають широке використання ігрових форм та максимальну активну участь школярів у набутті нових знань. Для цього використовуються зошити для учнів 1-4 класів: «Спортивна абетка», «Разом з Фізкультурником», «Фізкультурник у Спортивній країні», «Спортивний клуб Фізкультурника». Інноваційна програма реалізації міжпредметних зв'язків містить розробку рухливих ігор і естафет з використанням матеріалу загальноосвітніх предметів, утілення сюжетних уроків фізичної культури, на яких учні ознайомлюються з довкіллям, набувають життєво необхідних навичок, навчаються вирішувати ситуативні і творчі завдання.</p>	<p>Індивідуальний підхід; методи евристичний, дослідницький, проблемного викладу, «проб і помилок», ігровий, змагальний, тренувальний, аглютинація, акцентування, продовження сюжету, рухова розповідь, імпровізація, сюжетна імітація, «мозковий штурм», мнемонічні прийоми, самооцінка, взаємооцінка, самостійна робота в «мурашниках», індивідуалізація комплексів аеробіки, зошит із творчим завданнями «У країні фізкультури»</p>	<p>На початку уроку та/або перед новим завданням проводиться брифінг – лаконічна співбесіда за змістом педагогічних завдань (ключових компетентностей), наприкінці уроку та/або після виконання завдання – дебрифінг. Навігатор уроку – це сукупність логічно пов'язаних різнокольорових карток, що розміщуються в спортивній залі і на яких зазначені рухові завдання для учнів різних типологічних груп. «Незвична ранкова гімнастика: пригадай вправи». Гра «Геометрична фізкультура». «Калориметер: рахуй калорії та відпрацюуй їх». Проект «Ігри народів світу: пізнай, як грають твої однолітки». «Фізкультурний кросворд: відгадай, упиши та виконуй».</p>

Продовж. табл. 2

1	2	3	4
	Експериментальна методика організації самостійних занять учнів передбачає: використання ігрового методу, для підвищення мотивації учнів до занять, набуття стійкої потреби творчого мислення; комплексний підхід до розвитку фізичних якостей (через казкові подорожі, що описані у зошиті «Вперед, до джерела здоров'я»); використання системи самоконтролю; тісний взаємозв'язок самостійних занять з програмним матеріалом предмета «Фізична культура»		Гра «Таксі: добирайся до станцій та виконуй завдання на них». «Методична вертушка: складай рухову зв'язку, виконуй її, навчи друзів». Гра «Точки опори»

Аналіз наведеної в таблиці 2 інформації дозволяє зробити такі узагальнення:

1. Виявлені інноваційні системи не є рівнозначними за діапазоном та глибиною змін у змісті, засобах, формах та методах традиційної системи фізичного виховання учнів початкової школи в Україні.

2. Наведені інноваційні системи доволі фрагментарно оперують термінологічним апаратом Нової української школи, але відповідають її вимогам у частині діалогізації фізичного виховання, активізації мислення та розвитку творчих здібностей учнів, опорі на їхній життєвий і руховий досвід, використання елементів кооперативного навчання та компетентнісно орієнтованих вправ.

3. Ці інноваційні системи досить фрагментарно розкривають зв'язок творчого рівня засвоєння знань з репродуктивним (зона актуального розвитку) та продуктивним (зона найближчого розвитку).

Отже, аналіз досліджуваного в статті матеріалу дозволяє зробити такі висновки:

1. Компетентнісний підхід до навчання учнів на уроках фізичної культури доцільно розглядати, як систематичну роботу педагога, спрямовану на розвиток у здобувачів освіти предметних, міжпредметних і ключових компетентностей, які у своїй єдності дозволяють учням ефективно вирішувати проблеми у сфері збереження, підтримання та відновлення здоров'я людини. Системоутворюючою складовою реалізації компетентнісного підходу на уроках фізичної культури на змістовому та інструментальному рівнях є розвиток предметних компетентностей учнів. Навколо цього процесу доцільно вибудовувати розвиток наскрізних умінь, міжпредметних і предметних компетентностей здобувачів освіти.

2. До концептуальних засад розвитку предметних компетентностей учнів 1–4 класів на уроках фізичної культури в Новій українській школі варто віднести опір на здобутки класичної теорії і методики навчання рухових дій у частині поетапності, системності, комплексності та різноманітності педагогічного інструментарію; гармонійне поєднання репродуктивної, продуктивної та творчої діяльності учнів; широке використання методів кооперативного навчання, технік формувального оцінювання та діалогізацію фізичного виховання.

Подальші наукові розвідки можуть бути здійснені в напрямі розробки та апробації методики розвитку ключових компетентностей учнів на уроках фізичної культури в Новій українській школі.

Література:

1. Аксьонова О. П., Кириленко Л. В. Школа компетентностей на уроках з фізичної культури в початкових класах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2018. Випуск 3 (97). С. 25–32.
2. Гузарь В. М. Інформація та інформаційне забезпечення фізичної культури і спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: збірник наукових праць. 2000. № 16. С. 3–7.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
4. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання: у 2 т. Київ: Олімпійська література, 2012. Т. 1. 392 с.
5. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессиональноприкладных форм физической культуры): учеб. для интовфиз. культуры. Москва: Физкультура и спорт, 1991. 543 с.
6. Моїсеев С. О. Сучасні підходи до проведення уроків фізичної культури у загальноосвітній школі. *Педагогічний альманах*: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Випуск 34. С. 296–303.
7. Моїсеев С. О. Розвиток педагогічної майстерності вчителя фізичної культури у вимірах фахових конкурсів: навчально-методичний посібник. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. 222 с.
8. Москаленко Н. В. Теоретико-методичні засади інноваційних технологій в системі фізичного виховання молодших школярів: автореф. дис. ... д-ра наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02 / Національний університет фізичного виховання і спорту України. Київ, 2009. 42 с.
9. Середа І. О. Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2011. 18 с.
10. Шалар О. Г., Кісіленко К. В., Маляренко І. В. «Школа м'яча» – програмне забезпечення 3-го уроку фізичної культури (1–4 класи). *Теорія та методика фізичного виховання*. 2006. № 5. С. 19–32.
11. Шалар О. Г., Маляренко І. В., Городинська І. В., Кісіленко К. О. Фізична культура у 1–4 класах: модульно блочне навчання (програмно-методичне забезпечення уроків фізичної культури в початковій школі): методичний посібник. Миколаїв: МОІППО, 2007. 112 с.
12. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: у 2 частинах. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. Ч. 1. 272 с.
13. Huzar V. M. Management of physical culture and sports by officials. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2000. № 15. С. 3–8.
14. Huzar V. M. Process of physical culture and sports management. *Pedagogics, psychology, medical and biological issues of physical education and sports*. 2009. № 17. С. 9–18.
15. Huzar V. N. Informational requirements of officials in the field of physical culture and sports. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2001. № 9. С. 13–21.
16. Huzar V. N. The automated data processing of physical culture and sport. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2001. № 10. С. 6–11.

Moiseiev S. O., Huzar V. M., Shalar O. G.

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF SUBJECT COMPETENCES OF PUPILS OF 1–4 GRADES AT PHYSICAL EDUCATION LESSONS IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The relevance of the article is due to the implementation of the Concept of the New Ukrainian School in the practice of general secondary education in general and the teaching of the subject «Physical Education» in particular. The purpose of the article is to clarify the conceptual foundations of the development of subject competences of pupils of 1-4 grades at physical education lessons in the New Ukrainian School.

The article highlights the views of well-known Ukrainian scholars on the modern terminological field of a competent approach to teaching pupils general secondary educational institutions. It is established that under the competence approach in education it is advisable to understand the orientation of the educational process to the formation hierarchically subordinated system of key, general subject and subject competences in pupils. The publication presents the structural-functional relationship between the cross-cutting content lines, key, subject competences and their cross-cutting skills in implementing a competent approach to teaching primary pupils at physical education lessons in New Ukrainian School.

The priority of the development of subject competences in the implementation of the competence approach to teaching primary pupils at physical education lessons is shown. An analysis of the views of recognized scientists on the classical theory of motion training has been done. The author clarifies the conceptual, organizational and methodological features of the author's systems of physical education of primary pupils, which maximally take into account the requirements of the New Ukrainian School.

It is concluded that the New Ukrainian School needs revision and updating of the methods of conducting physical education lessons. This is made possible by the harmonious combination of the achievements of classical theory and methods of teaching motion actions with innovative approaches to enhancing the creative activity and social interaction of pupils at physical education lessons.

Key words: New Ukrainian school, physical culture lesson, competence approach, subject competencies, creativity, interaction.

Дата надходження статті: «29» липня 2019 р.

УДК 371.4:844

Овчиннікова О. М.*

СУТНІСТЬ ТА КОМПОНЕНТИ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена сутності гуманітарної освіти. У сучасній Україні зазнають істотних змін різноманітні сфери життя суспільства, відбувається трансформація суспільних відносин, переглядається система цінностей і пріоритетів. Новим викликом сьогодення повинна відповідати й освіта, метою якої є формування всебічно розвинутої особистості, грамотного і компетентного фахівця. Однією із ланок освіти є гуманітарна освіта, тому в статті розглянуто та проаналізовано термін «освіта», дано визначення дефініції «гуманітарна освіта». Виділено структурні компоненти гуманітарної освіти: світоглядно-філософський, соціально-політичний, історичний, культурологічний, філологічний, еколого-природничий, правовий, психолого-педагогічний, етичний та естетичний. Виокремлено дисципліни гуманітарного напрямку: філософія, історія, українська мова, історія культури й культурологія, політологія й соціологія, психологія й педагогіка, етика й естетика, правознавство, логіка, мовознавство, літературознавство, мистецтвознавство, релігієзнавство, культурологія тощо. Зазначена мета гуманітарної освіти, окреслено завдання гуманітарної освіти, розкрито значення та показано необхідність вивчення гуманітарних дисциплін у вищій школі, підкреслено вплив гуманітарної освіти на людину, указано на значний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування ціннісних орієнтацій особистості, адже вони присвячені людині, її ролі в навколишньому середовищі, а також передбачають пізнання її внутрішньої природи. Вивчення гуманітарних дисциплін допомагає розглядати проблеми сьогодення через призму духовного досвіду всього людства, через включення в сучасну культуру духовних цінностей, набутих людством на важкому шляху самопізнання. Висунуто думку щодо наповнення гуманітарним змістом економічних, математичних, природничо-наукових дисциплін.

Ключові слова: освіта, гуманітарна освіта, гуманітарні дисципліни, мета гуманітарної освіти, структурні компоненти гуманітарної освіти, завдання гуманітарної освіти, людина, гуманітарний зміст.

*© Овчиннікова О. М.